

2) Mesneviler ve Hamseler

Mesnevi beyitlerle yazılan ve her beytin mısraları kendi aralarında kafiyeli (aa, bb, cc, dd, xx ...), genellikle aruzun kısa vezinleri ile yazılan uzun bir nazım şeklidir. Bu nazım şekli ile yazılmış eserlere de “mesnevi” denir. Türk edebiyatında 11. ve 19. yy.lar arasında bu nazım şekli ile çok sayıda eser yazılmıştır.

Mesnevide beyitlerin mısralarının kendi aralarında kafiyelenmesi dolayısıyla beyitler arasında kafiye bağlantısı bulunmaması şairlerin gazel ve kaside de olduğu gibi kafiye bulma güçlüğünü ortadan kaldırdığı için uzun konuların anlatımında bu nazım şekli kullanılmıştır. Dolayısıyla beyit sayısında bir sınırlama olmadığından on binlerce beyit tutarında mesneviler yazılmıştır. Mesneviler içinde gazel, kaside, kıta ve terci-bend nazım şekilleri ile yazılmış kısımlar da vardır.

Türk edebiyatındaki mesneviler yazıldıkları dönemlerde diğer edebî türler arasında dilleri en sade olan eserlerdir. Belli bir konuyu işleyen bağımsız bir kitap olarak yazılmış

mesnevilerin düzenleniş biçimleri genellikle birbirine benzer. Bu genel planda üç ana bölüm vardır.

2.a. Giriş Bölümü

Besmele

Tevhid

Münacat

Naat

Miraç

Mucizat

Medh-i Çehar-yar

Padişah için övgü

Devlet büyüğüne övgü

Sebeb-i telif veya sebeb-i terceme

2.b. Konunun İşlendiği Bölüm (Agaz-ı Dastan, Agaz-ı Kıssa vb.)

Mesnevinin ana bölümüdür. Burada ele alınan konular eserden esere değişir. Edebiyatımızda mesneviler bu bölümde işlenen konulara göre gruplandırılmıştır:

- Okuyucuya Bilgi Vermek, Onu Eęitmek Amacı Güden Mesneviler

Dinî, tasavvufî, ahlaki mesnevilerle ansiklopedik bilgi niteliği taşıyan veya belli konularda bilgi veren mesneviler bu grupta yer alır. Örneęin hilye, kıyafet-nameler, sakinameler...

- Okuyucunun Kahramanlık Duygusuna Hitap Eden Konusunu Menkıbelerden ve Tarihlerden Alan Mesneviler

Battal-name, şeh-name, iskender-name, gazavat-nameler vs.

- Sanat Yönü Ön Planda Olan Okuyucunun Edebî Zevkine Hitap Eden Ana Çizgisi Aşk ve Macera Olan Mesneviler

Bu mesnevilerin konuları genellikle İnan ve Arap edebiyatlarından alınmıştır. İki kahramanlı aşk mesnevileri bu konudadır.

- Şairlerin Gördükleri Yaşadıkları Olayları Anlatan Toplum Hayatından Kesitler Veren Kişileri, Meslekleri, Belli Yörelere ve Düğünleri Tasvir Eden Mesneviler

Bu gruba giren mesnevilerde yerli konular işlendiğinden eski Türk edebiyatının en orijinal mesnevileri bu gruba giren eserler arasında görülür. Sefaret-nameler, sur-nameler, tarifatlar, şehir-engizler, hasbihaller, sergüzeşt-nameler vb.

2.c. Bitiş Bölümü (Hatime-i Kitab)

Bu bölümde Allah'a hamd ü sena ve dua, sultana övgü ve dua, şairin eseriyle ve şairliği ile övünmesi, tanınmış mesnevi şairlerini ve eserlerini anma, şairin eserine verdiği ad, mesnevinin beyit sayısı, yazılış tarihi ve vezni ile bilgiler verildikten sonra okuyucudan hayır dua isteme konu edilir.